משנה · אחרונים · תוספות יום טוב · סדר זרעים

תוספות יום טוב על משנה ביכורים

רבי יום טוב ליפמן הלר הלוי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

תוספות יום טוב על משנה ביכורים

רבי יום טוב ליפמן הלר הלוי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/תוספות-יום-טוב-על-משנה-ביכורים/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161024 של הספרייה.

תוכן העניינים

משנה ביכורים, הקדמה 5
פרק א 5
משנה א 5
משנה ג 5
משנה ד 5
משנה ה 6
משנה ו 6
משנה ז 6
משנה ח 6
משנה י 7
משנה יא 7
פרק ב 7
משנה א 7
משנה ב 8
משנה ג 8
משנה ד 9
משנה ה 9
משנה ו 10
משנה ז 10
משנה ח 10
משנה ט 11
משנה י 11
משנה יא 11
פרק ג 12
משנה א 12
משנה ב 12
משנה ג 12
משנה ד 13
משנה ה 13
משנה ו 13
משנה ז 14

משנה ח 15
משנה ט 15
משנה י 15
משנה יא 16
משנה יב 16

משנה ביכורים, הקדמה

כבר כתבתי טעם סידורה אחר ערלה בריש מסכת ערלה. עיין עליו:

פרק א

משנה א

ודרך היחיד ודרך הרבים. מפורשים בריש פ"ב דפאה:

רבי יהודה אומר כזה מביא. פי' הר"ב שמותר לו לעשו' חלל תחת רה"ר וכו'. ואע"פ שמביא אינו קורא. ומפ' הר"ש בשם הירוש' דר' יהודה אתיא כר' אליעזר דסוף פ' חזקת [הבתים ס.] דמתיר לעשות חלל תחת רשות הרבים כדי שתהא עגלה טעונה אבנים מהלכת. ומסיק דמתיר לעשות אבל אינו שלו לעולם. ואם בא אחר להשתמש באותו חלל שתחת רה"ר כל הקודם זכה. הלכך מביא ואינו קורא. ע"כ. ומכל הלין דרבי יהודה לא פליג אלא בדרך הרבים באמצע. אבל לא בדרך היחיד:

משנה ג

ולא מזיתי שמן שאינם מן המובחר. פי' הר"ב דכתיב זית שמן זית אגורי שבאים עליו גשמים וכו'. לאפוקי הזיתים שבאים עליהם גשמים והם פולטים שמנם. הר"ש מן הירוש':

ולא קבלו מהן. עי' מה שכתבתי בסוף מסכת חלה:

משנה ד

הגר מביא ואינו קורא. כתב הר"ב בשם הרמב"ם שאינו הלכה דאברהם נקרא אב לכל העולם. ומסיים הרמב"ם לפי שהוא למדם אמונה ע"כ. אבל כ"ע מודו דלא נתחלקה הארץ לגרים. וזה באר בחבורו מטעם דשבועה שנשבע לאברהם היתה קודם שנקרא אברהם:

ואם היתה אמו מישראל. לשון הר"ש בירושלמי פריך כלום נשבע לנקבות ולא משני מידי. ושמא לא חש לשנויי דלאו פירכא היא עכ"ל. והיינו טעמא דלאו פירכא היא דאף על גב דלאמו לא נשבע [כדפי' במשנה דלקמן] לאבי אמו שהוא מישראל נשבע ועוד הגע בעצמך דשבועה דלאבותינו ליוצאי מצרים או לבאי הארץ היתה. אי נמי לאברהם ליצחק ויעקב ולאו אבות המביאים ממש*):

משנה ה

[*ואפילו עד עשרה דורות. ונראה לי דלאו דוקא אלא כמו שנאמר בממזר עד דור עשירי ופירושו עד עולם ה"נ דכותי' ול' הרמב"ם בפ' י"ט מהלכות אסורי ביאה אפילו לאחר כמה דורות]:

והאשה. פי' הר"ב שלא נתחלקה הארץ לנקבות. וכן פירשו הרמב"ם. והר"ש. ובנות צלפחד לאו בתורת חלוקה לקחו אלא בתורת ירושה. כמו שעי"ז ציוה לדורות והעברתם את נחלתו וגו':

[*וטומטום ואנדרוגינוס. וכתב הר"ב וכתיב איש לפי פקודיו וכו'. תמיהני דכל דוכתי אימעטו מכח ספק. ובמתני' דלקמן נמי ממעטינן קונה שני אילנות מחמת ספק]:

משנה ו

[*רבי מאיר אומר וכו'. מ"ש הר"ב ז"ל כמלא אורה וסלו. ענינו כתבתי בסוף פרקין. ופי' מלת אורה כתבתי במ"ד פ"ה דב"ב]:

יבש המעיין וכו'. מ"ש הר"ב היכא דנראו ונדחו ירקבו. וכ"כ הר"ש. ועי' במשנה דלקמן ומ"ש שם:

רבי יהודה אומר. כתב הר"ב ואין הלכה כרבי יהודה עיין מ"ש במ"ב פ"ו דברכות:

מן החג ועד החנוכה. פירש הר"ב דמחנוכה ואילך אינן מצויין בארצך. עי' בפי' מ"ו פ"ה דמעשר שני ומה שכתבתי שם:

משנה ז

הפריש בכוריו ומכר שדהו מביא ואינו קורא. ואין להקשות הרי נראו ונדחו ולעיל פירש הר"ב והר"ש דירקבו. דבירושלמי מוקים למתניתין שנתן דעתו משעה ראשונה למוכרה והביאו התוס' ר"פ הספינה דף פב:

והשני מאותו המין אינו מביא. פירש הר"ב דכתיב הגדתי היום וכו'. ירושלמי. וצריך לומר דאע"ג דמוכר נמי אינו קורא כל שהביא הוא בכלל הגדתי היום. ומ"ש בפירוש הרמב"ם שהביא הראשון וקורא מלת וקורא מיותרת שאינה במשנה ולא בחבורו פ"ד מהל' בכורים:

משנה ח

[*נבזזו נמקו נגנבו. והר"ב בפירושו הקדים נמקו לנבזזו. וכן בפירוש הרמב"ם. וכן הוא בסדר המשנה שבירוש' וגרס' נכונה להסמיך נבזזו לנגנבו כי אחים הם גזילה וגניבה אבל הר"ש העתיק כגירסת הספר. ועל הרמב"ם בחבורו אני תמה שבפ"ד מהלכות

בכורים השמיט לכל אלו הג' ולא כתב אלא אבדו. ולא ידעתי למה דדלמא אבדו גריע כיון שאינן כלל]:

מביא אחרים תחתיהם. כדתנן במשנה דלקמן דחייב באחריותן:

נטמאו בעזרה נופץ. וכן העתיק הרמב"ם בפ"ד. וקשה דהואיל ואינו חייב באחריותן אלא עד הר הבית כדתנן בסמוך. ליתני נטמאו בהר הבית. ויש לומר דמשום אינו קורא הוי רבותא. דאפילו הביאם טהורים עד לעזרה אפילו הכי אינו קורא. ולהראב"ד שכתב דיניחם שם עד שירקבו או עד שיתמסמסו הוה נמי רבותא. ועי' במ"ח פ"ו דשבת דתנן לעזרה והמכוון להר הבית. כמו שכתבתי שם בסייעתא דשמיא. וכן במ"ג פ"ג דסוטה. ולפי זה יש לומר דהר הבית דהכא נמי לאו דוקא. אלא כלומר לבית המקדש. אבל רצה לומר עד העזרה. וכיוצא בזה בריש מס' חגיגה:

ואינו קורא. פי' הר"ש לחד פירושא לירושלמי דטעמא משום דאם נטמאו ליכא שמחה. וכתיב ואמרת ושמחת:

משנה י

ומזיתי שמן. פי' הר"ב העושים שמן. ועיין בפי' מ"ג:

משנה יא

מביא וקורא. דבסתם קנה קרקע שתחתיהן וחוצה להן וכדפירש [הר"ב] במ"ו בדרבי מאיר וחוצה להן כמלוא אורה וסלו. ובריית'א ומימרא בפרק הספינה דף פב. ופי' רשב"ם תחתיהם תחת עיקר האילנות והנופות וביניהם קרקע מגולה שבין נופות אילן זה לנופות אילן זה וחוצה להן סביב האילנות מקום שכלין נופותיהן ולחוץ:

רבי יהודה אומר אף בעלי אריסות וחכירות. כתב הר"ש בשם הירושלמי אמר רבי חייא בחכירי בתי אבות היא מתניתין תני חכירי בתי אבות אינן מביאין רבי יהודה אומר הן עצמן מביאין וקוראין. ע"כ. והשתא אתי שפיר דרבי יהודה לא פליג במ"ב:

פרק ב

משנה א

חייבים עליהן מיתה וחומש. ואסורים לזרים. עיין מה שכתבתי בסוף פרק קמא דחלה:

והערב שמש. פי' הר"ב דכתיב ואחר יאכל מן הקדשים. עיין מה שכתבתי בריש ברכות דהך קדשים בתרומה הוא:

[*מה שאין כן במעשר וכו'. מ"ש הר"ב ובטל ברוב היכא דאין לו מתירין. עיין בפי' הר"ב דבמשנה דלקמן. ומה שכתב הר"ב דאמרינן טבל ועלה וכו'. בנגעים פ' יד מ"ג. ואע"ג

דהתם לא נשנה בלשון הזה. הנה בפ' הערל (יבמות דף עד) . ובפ' תינוקת (נדה עא). ובפ' כל שעה (פסחים לה) . הובאה בלשון הזה]:

משנה ב

ואסורין בכל שהן. בסוף פ"ו מהלכות מעשר שני. כתב הרמב"ם אם נתערבו בירושלים אסורים בכל שהן במנין. וגירסת כסף משנה כמנין. וכתב דהכי פי' כמו שאוסר דבר שבמנין. ע"כ. ולי נראה שגרסתו וגם גרסת הספר שניהם ט"ס. וצריך להיות במינן ולאפוקי כשאינו מינו דבטל. וכן לשונו בבכורים פ"ד סי' טו. וטעם הדבר מבואר בה' מאכלות אסורות פט"ו:

וגדוליהן אסורים וכו' אף לזרים וכו'. משא"כ בתרומה. ותימה דבמ"ד פ"ט דתרומות תנן גדולי תרומה תרומה. והר"ש מפ' למתני' בענין אחר שפי' הר"ב והרמב"ם ומיישב לזה בדוחק. ולכן לא רציתי להעתיקו. גם התוס' בפ' כל שעה (פסחים דף לד) [סד"ה טהרו מלטמא] לא הבינו המשנה כפירושם. והקשו קושיא זו ותירצו דלזרים דמתני' פירושו עובדי כוכבים. ושכן משמע בירוש' וגם זה דוחק. ויש לפי' הר"ב והרמב"ם סעד מן הירושל' כמו שכתב הכסף משנה בפ"ד מהלכות בכורים ואזלה לה מ"ש הר"ש דלא משני הכי בירושלמי. ולענין התימה נראה לי דלאו קושיא דהא מאי דתני אף לזרים נפרש אף ע"פ שנשאר אסור לזרים [*ונימא דתיהוי כגדולי תרומה שאסורים לזרים ולא לדברים אחרים כמ"ש בסמוך] וא"כ עיקר הדין השנוי. אין זה ששונה לזרים. אלא עיקר הדין דגדוליהן אסורים. הוא ששונה עליו משא"כ בתרומה. וזה אמת דהא דגדולי תרומה תרומה. מפרש בירושלמי ופסקו הרמב"ם בפ' י"א מהלכות תרומה סי' כ"א דוקא לזרים אבל לשאר דברים הרי הן כחולין לכל דבר כגון להתחייב בלקט שכחה ופאה ומעשרות וכן הביאו התוס' דפ' כל שעה תוספתא דתני גדולי תרומה [ומע"ש] הרי הן כחולין והביאו הך ירושלמי לתרצה:

משנה ג

אוסרים את הגורן. ע' בפ"ק דמעשרות מ"ה ו' ובריש פ"ב:

ויש להם שיעור. פי' הר"ב מדרבנן א' מחמשים אבל בכורים אפי' מדרבנן לא וכן משמע לשונו במשנה ה. ובפ"ק דפאה מפרש דבכורים אין להם שיעור דלא נתנה בהם התורה שיעור משמע דאילו מדרבנן יש להם שיעור. וכ"כ הרמב"ם בפ"ב מהלכות בכורים דמדבריהם צריך להפריש א' מששים. וכתב בכ"מ שהוא מהירושלמי דריש פ"ג ודהכי משמע בגמ' דידן בפ' ראשית הגז וע"ש דף קלז. ולמה שכתבתי בריש פאה בשם רש"י

דשיעור תרומה רמוזה בפסוקים יש לומר דה"ק דתרומה יש לה שיעור מדרבנן בדרך אסמכתא. אבל בכורים אין להם שיעור מדרבנן בדרך אסמכתא:

בפני הבית ושלא בפני הבית. עיין בפי' הר"ב בסוף מס' שקלים. ובספרי פרשת קרח כל תרומת הקדשים וגו' נתתי לך ולבניך ולבנותיך לחק עולם עד שינהג הדבר לדורות. עוד שם נתתי ללוים לנחלה למה נאמר לפי שהוא אומר ולבני לוי הנה נתתי אין לי אלא בפני הבית. שלא בפני הבית מנין. ת"ל לנחלה מה נחלה נוהג בפני הבית ושלא בפני הבית. אף מעשר ראשון נוהגת בפני הבית ושלא בפני הבית [*עוד שם בפרשת ראה ר' שמעון אומר יכול יהיה אדם מעלה מעשר שני בזמן הזה ואוכלו ודין הוא וכו' ת"ל ואכלת לפני ה' אלהיך במקום אשר יבחר מקיש מעשר שני לבכור מה בכור אינו נאכל [אלא] בפני הבית אף מעשר שני אינו נאכל [אלא] בפני הבית:

משנה ד

ועושה אדם כל שדהו בכורים. כתב הר"ב דכתיב בכורי כל מראשית כל. ובירושלמי דכתיב וראשית כל בכורי כל. והכי מייתי ליה הר"ש בריש מסכת פאה. וכן ראוי להיות שכן הוא ביחזקאל סימן מד [ל]. [*ואע"ג דביכורי כל מקרא בסוף פ' קרח ומראשית כל בתחלת פ' כי תבא נ"ל דמינייהו ליכא למשמע דכל שדהו דביכורי סמוך וכן מראשית סמוך כדפירש"י על בראשית ומשמעותה ביכורי ראשית של כל אבל מקרא דיחזקאל דייק מיתורא דכפל לשון דלא מיירי אלא בחד ענינא שלכהנים יהיו הבכורים משא"כ הני קראי דחד במתנות כהונה וחד בממה שמביאין הבכורים ואין כאן כפל]:

וחייב באחריותם. כדתנן בפ' קמא משנה ט:

ולינה. פי' הר"ב דכתיב ופנית בבקר הא כל פונות וכו'. ירושלמי וקרא גבי פסח כתיב ויליף ליה כל פונות וכו'. ותו בירושלמי אמר ר' יונה הדא דתימא בשאין עמהן קרבן אבל יש עמהן קרבן בלא כך טעון לינה מחמת הקרבן:

משנה ה

ושלא מן המוקף. בירוש' [ריש] פ"ב דתרומות מנין שתרומת מעשר נטלת שלא מן המוקף. מכל מעשרותיכם אחד ביהודה ואחד בגליל:

כבכורים. כתב הרמב"ם מבואר הוא כי מאחר שהוא מפריש הבכורים ממקצת האילנות מספיק לו על שאר אילנות. וזהו ענין שלא מן המוקף. ואפשר בבכורים להפריש מן הטהור על הטמא אחר לקיטתן לפי שהפירות אינם מקבלים טומאה בעודם מחוברים לקרקע ע"כ:

ויש לה שיעור. עיין במשנה ג ומה שכתבתי שם:

משנה ו

אתרוג שוה לאילן בשלשה דרכים. עי' מה שכתבתי בריש יומא [*ובריש קדושין]:

[***ולירק בדרך אחד**. משום דגדל על כל מים כדאמר בראש השנה [דף יד] ותבואה ואילנות גדלים על מי גשמים ואתרוג גדל על כל מים שמשקים אותו תמיד כירק כדאמרינן בפ"ק דקדושין. כך לשון רש"י פ' לולב הגזול (סוכה דף לט.) והא דגדלים וכו' כתבתי במס' שביעית משנה ו פ"ב. וכתבו התוס' דלולב הגזול וא"ת ואמאי לא אזלינן באתרוג בתר לקיטה לכל דבר כיון דגדל על כל מים כירק. וי"ל משום דדרשינן בפ"ק דראש השנה גבי ערלה פעמים שברביעית ואסורים משום ערלה כמו שכתבתי בס"ד בפ"ק דראש השנה בד"ה לנטיעה וכו']:

לערלה. פי' הר"ב ומונים לו שלש לערלה משעת חניטתו. פי' השנה השלישית מונין לו לחניטתו אבל מספר השלש' שנים מונין משעת קליטתו וכמפורש בריש ראש השנה:

וברבעי. כמ"ד נטע רבעי עיין במשנה ב פ"ה דמעשר שני. וכן כתבו התוספות פ"ג דסוכה דף לט:

ובשביעית. פי' הר"ב דאם נחנט בששית ונגמר בשביעית מותר. והרמב"ם פי' שאם נגמר בשביעית ונכנסה השמינית ועדיין האתרוג באילן אותו האתרוג הפקר כדין פירות שביעית ושני הפירושים בירושלמי:

[***בכל דבר**. כיון ששוה ואין בו חלוק לא קתני דרכים כדתני ת"ק הכי איתא בגמ' דריש קדושין וכתבתיו שם בד"ה בג' דרכים וכו']:

משנה ז

[***דם מהלכי שתים**. פי' הר"ב היינו דם האדם [וכן פירשו הרמב"ם והר"ש] וצריך לי עיון דמי סני ליה לתנא למתני דם האדם להדיא] [ולעד"נ דתני לישנא דפסיקא. הכולל כל מיני אדם לכל הדעות מה שלא היה יכול לכלול במלת אדם למ"ד יבמות [דף סא א] ובבא מציעא [דף קיד ב] וכריתות [דף ו ב] כן נראה לי]:

משנה ח

כוי. כתב הר"ב ויש אומרים שהוא תיש הבא על הצביה. בחולין פ"ה דף פ זה הבא מן התיש ומן הצביה וכל הני ג' דעות דתנאי נינהו כדאיתא התם. ולפיכך תמיהני על הרמב"ם שכתב הכוי הוא מין מורכב מן העז ומן הצבי. וכן אמרו כוי בריה בפני עצמה היא ולא הכריעו בה חכמי' וכו' והא מפליג פליגי דמר אמר מורכב ומר אמר בריה וכו'. ובחיבורו פ"ט מהלכות בכורים פוסק דכוי בריה וכו'. ואינו מורכב. ומה שכתב הר"ב וי"א (כוי) בריה וכו' עיין בסוף פ"ה דנזיר ומ"ש שם:

משנה ט

ואין שוחטין אותו ביום טוב. משום דתני דטעון כסוי אצטריך למתני דאין שוחטין אותו ביום טוב. כי היכי דלא תטעה לומר דודאי טעון כסוי ואפר כירה מוכן הוא לגביה. אבל אינו ענין לשוה לחיה כלל:

בטומאת נבלה כחיה. עי' במשנה תשיעית פרק בתרא דעוקצין:

ואין פודין בו פטר חמור. וכל שכן דאינו קרב לגבי המזבח ולהכי לא אצטריך למתני:

משנה י

[*ואין חייבין עליו כרת**. פי' הר"ב להביא חטאת וכו'. כלומר דאילו כרת גופיה הא קמי שמיא גליא. אבל הרמב"ם והר"ש לא כתבו כן אלא פירשו דלמא חיה הוא ונראה לי טעמם דהא מכל מקום בספק אכלו ולפיכך אע"פ שהוא מזיד אין עונשו כרת]:

ואינו נלקח בכסף מעשר לאכול בירושלים. פי' הר"ב דשמא בהמה [הוא]. ואין לוקחין בהמה לבשר תאוה מכסף מעשר. והוסיף ר' יצחק בר מלכי צדק [המפרש סוף מסכת זו בסדר המשנה דגמרא] וז"ל גם לקנותן לזבחי שלמים אינו יכול דלאו בהמה ודאי הוא הלכך אינו נקנה כוי כלל בירושלים בכסף מעשר ע"כ. ופשוט הוא. וקשיא לי דהוי ליה לתנא לשנות זה הדין במשנה דלקמן שאינו שוה לא לחיה ולא לבהמה. תו קשיא לי דלמאי תני לאכול בירושלים וכי בא עכשיו להודיענו דין אכילת הלקוח בכסף מעשר. והר"י ברמ"ץ כתב עוד פי' אחר וז"ל כלומר אפילו בשעה שהיו לוקחים בהמה לבשר התאוה אינו נלקח בכסף מעשר עכ"ל. ור"ל מ"ש הר"ב במ"ד פ"ק דמעשר שני שבראשונה היו לוקחים וכו'. ולפי' הזה ניחא קצת הא דתני בירושלים דקונין בהמה לבשר תאוה. דאילו חוץ לירושלים אסור כדתנן התם במ"ו. וכמו שפסק הרמב"ם בפ"ז מהלכות מעשר שני סי' ט"ז. ותנן לאכול דאילו להקריב פשיטא דאינו נקנה. וצריך לומר דאגב תנייה דלא תימא הואיל ושוה לבהמה דנלקח וכעין שפירשתי לעיל. וכן צריך לומר לפי' הרמב"ם דמפרש ואינו נלקח וכו' לפי שהוא ספק בהמה ואי אפשר להקריבו שלמים. לפי שהוא ספק חיה ע"כ והא אנן בשוה לבהמה קיימינן אלא דאגב תני ליה. ומכל מקום קושיא הראשונה במקומה עומדת:

[*רבי אליעזר פוטר וכו'**. ור"א האי אם למה לי מיבעיא ליה לחלק ורבנן וכו'. גמ' פ"י דחולין דף קלב. ומ"ש הר"ב והלכה כר"א. כן כתב הרמב"ם בפי' אבל בחיבורו פ"ט מהלכות בכורים פסק דחייב]:

משנה יא

הכותב חיתו ובהמתו. לפי' שכתב הר"ב בשם הרמב"ם או או קתני וכן כתב בפירושו:

אם אמר הריני נזיר שזה חיה או בהמה. וכתב הר"ב ואפילו אם אמר הריני נזיר שזה חיה ובהמה או איפכא. ומשום הכי הוא דתני לה בהך בבא והיה יכול לשנות בכל הבבות דשוה לחיה באומר הריני נזיר שזה חיה. ושוה לבהמה באומר שזה בהמה. ושוה לחיה ולבהמה נמי מהאי טעמא. וכולהו גווני שנויים בסוף פ"ה דנזיר וע"ש:

שוים לחיה ולבהמה וטעון שחיטה. כיצד טעון וכו' לשון רבי יצחק ברמ"ץ:

פרק ג

משנה א

תאנה. מה שהקדים תאנה לאשכול שלא ככתוב כתבתי במשנה ח פ"ו דברכות [ועיין במשנה ו פ"ב דמעשרות] :

שבכרה. פירש הר"ב ואפילו בוסר. ואפילו פגין. ירושלמי. ונראה דלאו דוקא והוא הדין סמדר דפחות מבוסר כמו שכתבתי במ"ה פ"ה דמע"ש. אלא נקט בוסר *) שעדיין לא בא לכלל עונת מעשר וכמ"ש שם. ורמב"ם בחבורו פ"ב כתב ואע"פ שעדיין לא בשלו כל צרכם:

קושרו בגמי. כתב הרמב"ם והכונה בזה שירשום אותם באיזה דבר שיזדמן כדי שיכיר אותם. ומה שייחד גמי כפי הנהוג. ע"כ:

[*)**ורבי שמעון אומר אע"פ וכו**'. פירש הר"ב דבשעת קריאת השם צריך שיהיו הפירות בתלוש. ואיני יודע היכי מפיק ליה מפרי דהא אף במחובר פרי הוא ובפרט לאחר שנגמר בשולו]:

משנה ב

כל העיירות שבמעמד. פירש הר"ב ישראלים היו שלוחי' וכו'. ועיין עוד בפירושו למ"ב פ"ד דתענית:

משנה ג

והחליל. עי' בפי' משנה דלקמן ומ"ג פ"ב דערכין ומ"ש שם.

שלחו לפניהם. שלוחים להודיע לאנשי ירושלים. הרמב"ם בחבורו סוף פ"ד:

ועטרו את בכוריהם. עיין במ"ט וי'. ומה שכתב הר"ב ואם מביאים ענבים היה מראה הטובים וכו'. הוא הדין לתאנים ושאר פירות. וז"ל הרמב"ם ואם היו הכל רטובים היה מראה הטוב והיפה שבכולם:

הפחות. פי' הר"ב סגני כהונה. וכן פי' הרמב"ם. ולכאורה כונתם דהפחות הסגנים דתנן הם שני שמות נרדפים ועל מינוי אחד הונחו. אבל ל' הרמב"ם בחבורו ספ"ד כתב הפחות

והסגנים ולפ"ז נראה דהסגנים סגני לויה. וכלפי סגני לויה קורא לסגני כהונה בשם יותר נכבד והוא הפחות ששם זה מעין שם מלוכה הוא כמה דאת אומר (חגי א׳:א׳) זרובבל פחת יהודה (נחמיה ה׳:י״ד) לחם הפחה לא אכלתי. ואין להגיה במשנה והסגנים בוי"ו שכן אתה מוצא שם חם ויפת. יששכר זבולון ובנימין (ורבים) [וכן רבים]:

משנה ד

אפילו אגריפס המלך. ממלכי בית שני בעל נפש גדולה ושררה רבה. הרמב"ם:

משנה ה

ומה שבידם. זה שכתב הר"ב ול"נ וכו'. וכדבריו כתב הראב"ד בהשגותיו בפ"ג:

משנה ו

הגיע לארמי אובד אבי. אתאן לתנא קמא שהרי הרמב"ם העתיק כל זה בחיבורו בספ"ג. וכאן בפירושו כתב דאין הלכה כר' יהודה. ואין לפרש דלר' יהודה אינו קורא אלא עד ארמי דבהדיא כתיב וענית ואמרת ארמי. אלא דבהא פליגי אי הוי יד כהן עם הבעלים כשהוא קורא ארמי אי לא. ויש לפרש בשני דרכים האחד דתנא קמא ס"ל שאין הכהן מניח ידו אלא להניף קודם הקריאה ומניחו והבעל נוטלו בלבד וקורא. ויהיה וקורא מארמי וכו' ומניחו וכו' הכל שב אל הבעל בלבד. ומעשה הכהן נגמר באמרו ומניפו. והכי הוי פשטיה דקרא. ולקח הכהן הטנא מידך והניחו לפני מזבח וגו'. והדר וענית ואמרת. ור' יהודה סובר דהאי והניחו היינו והנחת דכתיב בתר קריאת ארמי וגו'. וה"ק קרא והניחו וקודם לכן וענית ואמרת כדאמרינן בפ"ק דסוטה ד"ג ועבר עליו רוח קנאה וכבר עבר. וז"ל רש"י בפי' החומש והנחתו מגיד שנוטלו אחר הנחת הכהן ואוחזו בידו כשהוא קורא וחוזר ומניף ע"כ. וזה כדעת הת"ק לפי מה שפירשתי שהכהן אין ידו עם יד הבעלים בשעת הקריאה ויהיה פירושו עודהו הסל על כתפו קורא מהגדתי עד שגומר. ה"ק עודהו הסל על כתפו קורא מהגדתי ואין יד כהן עמו ועד שגומר אין יד כהן עמו. לפי שאע"פ שמשהגיע לארמי הניף הכהן עמו זהו בלבד בין הקריאות כשסיים הגדתי קודם שהתחיל ארמי אבל משיתחיל ארמי כבר הניחו הכהן כמו שמבאר בסיפא. ור' יהודה אומר עד ארמי דמארמי ואילך הכהן ידו עם יד הבעלים עד גמר הקריאה. אבל מה שכתב רש"י וחוזר ומניף זה לדעת תנא דספרי. והר"ר אליהו מזרחי כתב ואחר הקריאה מניח הכהן את הסל לפני מזבח ה' ע"כ. ולפ"ז נפרש בהפך דתנא קמא דאמר עודהו הסל על כתפו קורא מהגדתי עד שגומר ה"ק עודהו הסל על כתפו מתחיל לקרות מהגדתי ואין גמר מעשה עד שיגמור כל הפרשה שאע"פ שמוריד הסל כמו שיפרש אח"כ בסיפא והכהן יניח ידו עמו. הנה לא יניחו הסל עד שיגמור כל הפרשה דוהניחו קמא היינו

והנחת דבתרא וכמו שכתבתי לעיל לר' יהודה. ור' יהודה אומר עד ארמי שקודם שיקרא ארמי כבר הניח הכהן הסל ונגמרה מעשה שהרי הונח הסל לפני מזבח ה'. ונלחצתי בכל זה מפני שהרמב"ם והר"ב כתבו ואין הלכה כר' יהודה. אבל אחרי שמצאתי הרבה ששנוים בל' מחלוקת ולא באו אלא לפרש. מהם בפ"ב דפאה ובפ"ו דדמאי. וריש ערלה. ופ"ק ופ' י"ג ופט"ו דשבת. ופ"ב דפסחים וריש פ"ג דביצה ופ"ק דתענית ופ"ד דמגילה. ופ"ק דחגיגה ופ"ו דכתובות. ועוד במנחות חולין וערכין וכלים ומקואות. ועיין מה שכתבתי בשם הרמב"ן בפ"ז דנדרים מ"ג. ואחרי שכן הנה גם במשנתנו צ"ל דר' יהודה לא בא לחלוק אלא לפרש דברי ת"ק דזהו שאמר עודהו הסל על כתפו קורא מהגדתי עד וכו'. דלאו למימרא דכל זה בעוד הסל על כתפו שזה אינו אלא עד ארמי וכו' ומשהגיע לארמי וכו' מוריד וכו' ות"ק לא נחית לפרושי מאי דעביד ביני ביני אלא התחלת הענין הוא אומר שבעוד הסל על כתפו מתחיל לקרות הגדתי ומה שאמר וגומר כל הפרשה אינו מוסב על עודהו הסל על כתפו אלא אומר שגומר הפרשה כולה ולא באר באיזה ענין ואתא ר"י ומבארו והולך. ומיהו אין הכרע אי יד הכהן עם יד הבעלים עד גמירא. ואין כאן אלא הנחה אחת. או שיש כאן שתי הנחות שלאחר שהניף מניחו הכהן והבעל חוזר ונוטלו וקורא:

ואוחזו בשפתותיו. פי' הר"ב ושלא כדברי האומר כהן מניח ידו תחת יד הבעלים. והיה קשה עלי לעשות מחלוקת ביניהם שהרמב"ם בפ"ח מהלכות מעשה הקרבנות כתב מניח ידו תחת יד וכו'. ואף על פי כן העתיק סוף פ"ג מה' בכורים ואוחז בשפתותיו. ושוב מצאתי בתוס' בפ"ה דמנחות דס"א דתחת יד לאו דוקא אלא הבעל אוחז בשפתותיו. ומיהו הביאו הירוש' דמוכח שתחת יד ממש ואעתיקהו בריש פ"ג דסוטה עי"ש. וכן עי' בספ"ט דמנחות ששם כתבתי יישוב למה שמקשים התוס' דאי דוקא הא הוי חציצה דלא עדיפא יד בעל מיד כהן. וא"כ יש מחלוקת ביניהם וכדברי הר"ב:

בצד המזבח. פי' הר"ב בקרן דרומית מערבית. ירושלמי. דכתיב (ויקרא ו) לפני ה' יכול במערב [שההיכל במערב המזבח] ת"ל (שם) אל פני המזבח. אי לפני המזבח יכול בדרום [ששם הכבש והוא פני המזבח] ת"ל לפני ה' הא כיצד מגישין על קרן דרומית מערבית. [*וכן בבבלי פ' הקומץ רבה (מנחות דף יט)]:

משנה ז

וכל מי שאינו יודע לקרות. שמקרא בכורים בל' הקודש כדתנן במ"ג פ"ז דסוטה. והרמב"ם כתב זה בשם ספרי ולא ידעתי למה. שבאותו לשון עצמו שנוי במשנתנו דסוטה וכתב עוד שלא היו כולם יודעים לה"ק כמו שנתבאר בעזרא:

משנה ח

נצרים של ערבה קלופה. נצרים הם ענפים או שבטים כמו ונצר משרשיו יפרה (ישעיה יא א) ופי' קלופה שמסירין קליפתה תרגום מחשוף הלבן קליף. הרמב"ם:

[*__והסלים וכו' נתנים לכהנים__. ל' הר"ב סלי עניים נתנים לכהנים וקלתות של עשירים מחזירים להם מכאן אמרו בתר עניא אזלא עניותא. וקשיא לי דאי הכי עניים מתביישים ולמה לא תקנו כדרך שתקנו בנשים המתות להטביל כל הכלים וכו' כדי שלא יתביישו המתות נדות [צ"ל הנדות חיות נ"ל] כדפי' הר"ב במ"ד פ"י דמס' נדה ולתקנו שאף העשירים יביאו בסלים נצרים ואשכחן יותר דומה לזה הנדון שלנו שתקנו לענין בית האבל. כדאי' בסוף מ"ק בראשונה היו מוליכין לבית האבל עשירים בקלתות של כסף ושל זהב. ועניים בסלי נצרים והיו עניים מתביישים התקינו שיהו הכל מוליכים בסלים של נצרים. וי"ל דמשום כבוד בית אלהינו ומשרתיו לא חשו על שיתביישו העניים. ומ"מ זה שכתב הר"ב וקלתות של עשירים מחזירים להם נ"ל דלא דק. שכן בפ' החובל דצ"ב אמרו בזה הלשון הסלים והבכורים נתנים לכהני' והעשירי' לא היו נותנים קלתותיהם לכהנים. וא"ת בשלמא לפי' הר"ב ניחא דגם העשירים היו נותנים קלתותיהם אלא שהיו מחזירים להם. אבל ללישנא דגמ' כי היכי דהעשירים לא היו נותנים עניים נמי לא לתנו להם. וצ"ל דאדרבה זה היה להם גנאי יותר שלא יתנו הסל לכהן עם הפירות והסל לבדו אינו נחשב. ובספרי ולקח הכהן הטנא מידך מכאן אמרו העשירים מביאין בכורים בקלתות של כסף ושל זהב ועניים בסלי נצרים של ערבה קלופה. והסלים נתנו לכהן בשביל לזכות מתנה לכהן ע"כ. שהעניים מביאין מעט ועם הסל יהיה נחשב מתנה]:

משנה ט

[*__רבי שמעון בן ננס__. עי' מה שכתבתי במשנה דלקמן]:

משנה י

ועטור הבכורים מין בשאינו מינו. כתב הר"ב ואפילו מפירות שאינם משבעת המינים לדברי ר' שמעון וכן כתב הרמב"ם. והיינו ר' שמעון סתמא דהכא. ולא גרסי' לעיל רבי שמעון בן ננס דאי גרסי הרי אינו ר' שמעון סתמא שהוא רבי שמעון בן יוחאי [*כמו שכתב הר"ב במשנה ה פרק קמא דשבועות] ולמה לי לאוקמי לרבי שמעון בן יוחאי אליבא דלא כהלכתא. אלא דרבי שמעון דלעיל נמי רבי שמעון סתמא הוא. וכן נראה מלשונו דמתניתין דלקמן. ואל תתמה ששונה רבי שמעון קודם ר' עקיבא והרי ר' שמעון בן יוחאי תלמידו של רבי עקיבא הוא. כמ"ש בפרק ה להקדמת הרמב"ם. אבל רבי שמעון בן ננס כתב שם בפרק ד שהיה בדורו. לא קשיא שכבר כתבו התוס' בפרק קמא

דבבא מציעא דף ד אברייתא דהתם דר' שמעון בן אלעזר תלמידו של רבי עקיבא חולק עמו. ונזכר קודם אליו ע"ש. ואני מצאתי במ"ז פ"ק דמכות כנדון דידן ממש דנשנה ר"ש קודם ר"ע:

ועטור בכורים חייב בדמאי. וצ"ע אי נאכל אף בטומאה הואיל ולא תני בהדיא ובדברי הרמב"ם פ"ב מהלכות בכורים סי' י"ח גם כן אין הכרע:

משנה יא

ואם אינה באה מן הארץ. כתב הר"ב אי נמי מתניתין ר"ש היא וכו'. והוא הדין מפירות חו"ל וכו'. הכי נמי התוספת [וכו']. מ"ש הוא הדין מפירות חו"ל ירוש'. אבל הא דבעי למילף מיניה דהוא הדין לתוספת מלתא דתמיהא הוא. דהא חומר בתוספת מבעטור כדלעיל. [*דאין לומר מדלא קתני במשנה דלעיל דתוספת בכורים מהארץ ועטור בכורים מחו"ל. דהכי נמי לא קתני דעטור בכורים חוץ משבעת המינים אלא על כרחך משום דבכלל מין בשאינו מינו הוא אם כן אף מחו"ל בכלל הזה הוא. ותדע דבמ"ט לא קתני עטור בכורים מחו"ל אלא שהוא בכלל חוץ משבעת המינים. וכן הכא נמי הכל בכלל מין בשאינו מינו]:

משנה יב

למה אמרו. עיין מה שכתבתי במ"ו פ"ב דערלה:

ואשה בכתובתה. לגבות מחיים אם נתגרשה אי נמי דתפסה מחיים ואפי' לרבנן דרבי מאיר דמתניתין ז פרק ח דכתובות:

בספר תורה. כתב הר"ב כלומר וספר תורה וכו'. פי' אחר ומותר לקנות וכו' מהכותב על מנת למכור. אי נמי ממי שמכר ללמוד תורה ולישא אשה. אי נמי משום כדי חייו. עי' בבית יוסף טור יורה דעה סימן ר"ע ובבית יוסף טור אורח חיים סי' קנ"ג. ואלא מיהת לשני הפירושים דוחק דהאנן לא תנן וספר אלא כספר. ורבי יצחק בר' מלכי צדק כתב בסוף פרקין דתניא רבי שמעון בן גמליאל אומר מוכר אדם ספר תורה לישא אשה. וללמוד תורה ומלתא אגב אורחיה קמ"ל. דכי היכי דספר תורה אע"ג דמכרה קדושתיה עליה דספר תורה הוא. הכי נמי הבכורים בכורים נינהו ולא נפקי מקדושתייהו להיאכל לזרים אלא לעולם צריך לזבוני להו לכהנים טהורים למכלינהו בטהרה. והיינו דקתני כספר תורה. ע"כ:

בטובה. פירש הר"ב בתורת חסד ונדבה. ואינו רשאי לקנות בהן דבר. פירוש הכהן לאחר שבאו לידו ובטובה פלי"ג עם ת"ק. ובאין נותנין אלא לחבר דקאמר. מהדרי לי' חכמים.

נותנין אותם לאנשי משמר וכו'. ואע"ג דאין נותנין דר' יהודה בכהנים. נותנים דחכמים בבעלים:

הדרן עלך מסכת בכורים. וכולהו מסכייתי דסדר זרעים

מה יקר אף נעים. שהשלמתי סדר זרעים ובכן אתחיל סדר מועד [עת לחננה] כי בא מועד האל אשר סייעני להשלים סדר זרעים עם פירוש הר"ב ותי"ט המפוארים. יתן עוז להתחיל ולגמור שאר הסדרים: